

woond wordt door een Gladde slang, die echter op dat moment in zijn hol verscholen is, dan reageert de hagedis onmiddellijk door zich doodstil te houden of door zeer wilde ontsnappingspogingen. Hieruit blijkt, dat de reukindrukken voldoende zijn om de vijand te kunnen constateren. Op een rondkruipende Gladde slang reageert zij op dezelfde wijze. Verder reageert de Zandhagedis als hierboven beschreven op de aanwezigheid van Toornslangen en Malpolons. Voor Ringslangen en haar naaste verwanten koestert zij geen vrees. Ik heb haar verscheiden malen in het vrije veld in de onmiddellijke nabijheid van een Ringslang zien zonnen. Ringslangen eten nl. geen hagedissen. Op overvliegende vogels reageert de Zandhagedis onmiddellijk, zelfs hoog vliegende vogels kan zij waarnemen; men ziet haar deze met schuin gehouden kop in het oog houden. Op laag overvliegende roofvogels of kraaiachtigen reageert zij door onmiddellijk weg te vluchten in haar hol. Ten opzichte van de mens gedraagt zij zich schuw, wanneer hij snelle en onverwachte bewegingen maakt. Loopt een mens langzaam, zonder snelle bewegingen, en laat hij zijn schaduw niet op de hagedis vallen, dan kan hij het dier zeer dicht naderen. Toch ziet men dikwijls, dat er exemplaren vrij spoedig wegvlugten,

hoe voorzichtig men ook nadert. In dit opzicht verschillen Zandhagedissen individueel sterk in gedrag, sommige zijn zeer schuw, terwijl men andere rustig kan bekijken. Een hagedis, die verstoord en weggejaagd is, blijft in de regel maar kort in haar schuilplaats. Zij keert spoedig terug naar haar zonplekje als het gevaar is geweken.

Bekend is het feit, dat wanneer men een hagedis bij de staart pakt, deze staart onmiddellijk afbreekt, meestal bij de 6e of 7e staartwervel. Dit afbreken geschiedt door het dier zelf. De breuk vindt plaats midden in een staartwervel, dus niet in de verbinding tussen twee wervels. Elke wervel is voorzien van een speciaal breukvlak. De segmenten zijn met elkaar verbonden door 8 spieren, die zo kort zijn, dat ze bij de breuk niet worden beschadigd. Zulk een staartbreuk kan zelfs plaats vinden zonder dat de hagedis wordt aangepakt. Het vrijwillig amputeren van een lichaamsdeel noemt men autotomie. Het aangevallen dier kan zich door dit vermogen een extra kans tot ontsnappen verschaffen. Het afgebroken staartdeel blijft een korte tijd heftig kronkelen en kan zelfs een roofvijand van het eigenlijke prooidier afleiden. Dit heb ik eens bij een Gladde slang waargenomen, die een hagedis bij de staart greep.

H E T K A U W E N V O L K

JAC. BOUMA.

In De Levende Natuur van Februari 1955 verscheen het artikeltje „Kauwe-drukte”, dat ik met veel belangstelling heb gelezen. Het doet mij veel genoegen, dat er eens wat aandacht besteed wordt aan het leven

van deze weliswaar soms brutale, maar toch altijd montere, intelligente en gezellige stads- en dorpsgenoten.

Al jaren lang heb ik zelf geprobeerd iets te weten te komen van het „gezellige” samen-

leven van deze kleinste onzer inlandse kraaiensoorten. En de persoonlijke observatie van jaren heeft mij inderdaad de overtuiging geschonken, dat Kauwtjes werkelijk kolonievormende, of althans gezellig levende vogels zijn, evengoed als de verwante Roeken, die ook graag in kolonies nestelen. Daarom gaf ik dit artikeltje de naam „Kauwenvolk“.

Evenwel zullen de Kauwtjes, die uitgesproken holenbroeders zijn, in onze tegenwoordige bossen heel moeilijk zoveel boomholten in de buurt van elkaar vinden, dat ze deze drang naar „gezellig“ samen nestelen uit kunnen leven. In de bossen van Oranje-Nassau's Oord, onder Renkum, is echter een perceel waar een aantal grote nestkasten is opgehangen, niet ver van elkaar, en de Kauwtjes hebben daar een zeer dankbaar gebruik van gemaakt. Het is daar een gezellige drukte en een vogelliefhebber kan er, mits hij zich heel rustig en verdekt opstelt, mooie uurtjes doorbrengen en prachttoneeltjes meemaken. In het voorjaar van 1954 heb ik er mij kostelijk gemuseerd en veel dingen opgemerkt over de levensgewoonten en onderlinge verhoudingen van de kauwenfamilies.

Maar onze gasten hebben zich thans meestal aangesloten bij de mens en zijn woning. Een schoorsteen hier, een holte in een dakconstructie daar, dient als nest- en woonruimte. Hoewel dus de nesten in een dorp of stad behoorlijk ver uit elkaar liggen, vormen toch de bewoners van een niet te groot dorp of van een stadswijk een soort van kolonie of „stamgemeenschap“. Veelal concentreert zich die gemeenschap rondom de kerktoeren, hét grote en hoge gebouw van de buurt, dat bovendien doorgaans aan verscheiden paren nestgelegenheid biedt. Zo is dunkt me de Kauw ook gekomen aan de naam Torenkraai in enkele streken van ons land.

De kauwenkolonies van een stadswijk, of een gedeelte van een groot dorp, hebben ook een bepaald punt waar ze zich verzamelen. In elk geval geschiedt dit een tijd voor zonsopgang. Wat daar verhandeld en besproken wordt zullen wij mensen wel nooit te weten komen, maar dat het belangrijk is blijkt wel uit de drukte en het „gekauwel“ dat er bij te pas komt. Vaak tenminste; ik heb nl. ook wel een tijdlang zo'n „stamraad“ gadegeslagen waarbij geen „woord“ gezegd werd.

Zelf heb ik het genoeg, dat mijn huis met een paar vlakbij staande platanen het verzamelpunt vormt. In sommige maanden van het jaar kan dit de nachtrust wel eens danig verstoren, vooral als de vergadering een enkele keer, als op een alarmsignaal, plotseling wegvliegt. Daarbij moet mijn radio-antenne het nog wel eens ontgelden. Die resonneert en trilt dan, doordat er één of meer vogels tamelijk onzacht mee in aanraking komen, of er van opvliegen, zodat het hele gezin wakker schrikt. Ik heb nooit een dode of gewonde Kauw gevonden, maar wel eens een kapotte antenne!

In de korte winterdagen lost de vergadering zich al spoedig op en elk paar trekt op leeftocht uit. Paar is hier het beste woord, want de Kauwen blijven ook in de winter gepaard en in een kauwentroep, die vergadert, herken je de paren al spoedig. En als de vlieg oefening is afgelopen, zie je ze in paren wegstrijken.

Worden de dagen langer, in Februari en Maart, dan komt er meer tijd vrij voor gezelligheid. Stropen ze niet gezamenlijk akkers en weiden af om voedsel, wel, dan is het „vliegexerctie“ geblazen. Let U er eens op hoe ze kunnen marcheren, net zo goed als de Spreeuwen! Hoe ze soms een tijd lang a.h.w. op de straffe voorjaarswind kunnen „hangen“, tegen de wind vliegen en toch haast niet vooruitkomen.

Hoe de troep kan zwenken en vlak langs daken en torens strijken.

Ook in tijden van algemeen gevaar is vaak in no time de gehele clan present. Tweemaal gedurende de laatste oorlog heb ik het meegemaakt, dat tijdens een luchtaanval de hele troep op één plaats bij elkaar school. Eens kwam er nog een vliegmaachine na om te mitrilleren, toen iedereen meende, dat het gevaar al geweken was. Ook de Kauwtjes zaten al weer in een hoge populier. Voordat wij het vliegtuig in de gaten hadden, was de hele troep al, als de wind zo snel, vlak langs de grond weggestreken om dekking te zoeken. Buitengewoon waakzaam en intelligent zijn deze gasten met hun felle lichte ogen.

In het vroege voorjaar komen er nog al eens hevige ruzies voor, als de woonruimteverdeling weer aan de orde komt. Hoewel de Kauwen ook 's winters meestal slapen in de eenmaal ingenomen nestruimte, zijn er toch altijd paren, die uit elkaar zijn gevallen door de dood van één der echtgenoten. Ook enkele jongeren vragen ruimte. Hier is de woningnood permanent. Mijn ervaring is, dat dit ook de gemeenschap niet onverschillig laat en meestal bevindt zich rondom het felle gevecht om een nestgelegenheid een troep, lang niet neutrale, toeschouwers.

Eens heb ik een ruzie om een schoorsteen geobserveerd, die drie dagen duurde. En je kon merken aan de „stemming” in de vergadering van 's morgens en 's avonds, dat het allen interesseerde, hoe dit geval zou worden opgelost.

In de broedtijd worden ook nog geregeld samenkomsten gehouden door de echtgenoten, die niet door broedplicht aan het nest gebonden zijn, en door de vrijgezellen, die om de een of andere reden niet, of nog niet tot voortplanting zijn gekomen.

Het lijkt me toe, dat na de broedtijd en in

de ruitijd het groepsverband een tijdlang oplost. De velden zijn dan zo rijk voorzien van voedsel en de nachten zo kort nog, dat de families vaak op het veld en in de bossen overnachten. Als de jongen zichzelf kunnen redden en aan het zwerven zijn geslagen, dan keert meestal het normale stamleven terug.

Voorzover ik heb kunnen waarnemen zijn de Kauwen, vooral die, welke zich bij de mens hebben aangesloten, geen trekvogels. De paartjes, die ik heb kunnen observeren, zijn altijd de winter door present geweest bij hun schoorsteen, of waar ze dan ook hun territorium hadden.

De Kauwe-drukke van het Februari-artikel zal dus een normaal verschijnsel zijn geweest. Misschien is het grote aantal te verklaren uit het feit dat de jongen in de nazomer ook vaak nog met de stam samenkomen, voor ze aan het zwerven gaan. En dit zwerven en uitzwermen van het jonge goed is een zeer nuttig verschijnsel in de dierenwereld om inteelt te voorkomen.

Natuurlijk overwinteren hier veel Kauwen uit noordelijker gebieden en het is niet onmogelijk, dat vaak jonge Kauwen uit onze streken zich bij die troepen aansluiten en daarmee gezamenlijk op geschikte plaatsen in de winter overnachten.

Alleen de verschillende geluiden, waarmee de Kauwen „converseren”, zijn al een aparte studie waard. Het op het eerste gehoor vrij eentonige „ka-ka” heeft zoveel intonaties en varianten, dat het wel een apart soort bargoens lijkt. Daar weten trouwens de liefhebbers van het houden van een „tamme kraai” heel wat van te vertellen. En als men in het vroege voorjaar eens in de gelegenheid is, een paartje Kauwtjes, dat zich in een stil hoekje in het prille zonnetje koestert, ongemerkt gade te slaan, dan merkt men ook hoeveel manieren van liefkozen, kibbelen en hofmaken

ze er op na houden.

Als amateur merk je al spoedig, hoe onvolledig je waarnemingen en ervaringen vaak zijn en hoe een regel of gewoonte, die je reeds als vaststaand had aangenomen, later toch weer blijkt een voorbarige conclusie te zijn.

De hierboven geuite meningen en beschreven waarnemingen heb ik alleen gegeven

in de hoop, dat er meer natuurliefhebbers zich eens met onze Kauw zullen inlaten. Misschien heeft de redactie nog eens gelegenheid, om de ervaringen van anderen te publiceren. En heel misschien is er eens een jong bioloog, die zich tot taak stelt ons een „Biologie van het Kauwtje” te leveren, zoals er bv. al zulke mooie werken zijn over de Blauwe reiger en de Zilvermeeuw.

VRAGEN EN KORTE MEDEDELINGEN

Kauwe-drukte, 66k in Leiden. De heer P. Kruizinga, die in het Februari-nummer over ochtend- en avond-bijeenkomsten van Kauwen vertelde (D.L.N. 58, 1955, p. 36 en 37), is blijkbaar een goed waarnemer. Het is evenwel jammer, dat hij de tijd en/of de gelegenheid mist om over de gesignaleerde gedragingen de literatuur eens na te snuffelen, want daarin zal ongetwijfeld wel een en ander te vinden zijn, aangezien over onze zwarte vriend nogal wat gepubliceerd is.

Wij behoeven trouwens niet ver te zoeken; Dr Jac. P. Thijssen zegt bv. in zijn Vogelboekje — ik citeer uit de derde druk (1929), pagina 218 en 219, en de spatiëring is van mij —: „In 't Westen van ons land zijn de Kauwtjes standvogels, ook komen er vele overwinteren.” „Hun kort en vrolijk „Ka, ka, ka” kan 't hele jaar door gehoord worden, 't drukst in Februari en October” „Vroeg in den morgen en in de avondschemering maken ze mooie vliegtoeren.” Welnu, die eerst-aangehaalde zin geeft misschien al antwoord, maar de heer K. heeft de plaats van waarneming niet opgegeven.

De gesignaleerde gedragingen heb ik al sedert het begin van mijn verblijf in Leiden — dat is ruim twintig jaar — waargenomen op het gebouwencomplex van de laboratoria aan de Hugo de Grootstraat; de Pharmacie (oostzijde) is sterk favoriet. Sinds twee jaar vormt het dak van het zeer hoge nieuwe gebouw van het nabijgelegen Rijkszuivelstation voor onze Kauwen een bijzondere attractie; zelfs de dakpannen werden losgepeuterd.

Ik heb sterk de indruk dat het Leidse gezelschap,

althans in de wintermaanden, slechts gedeeltelijk bestaat uit de standvogels, welke op allerlei plaatsen op en rond de gebouwen een broedkolonie hebben. Een gedeelte vliegt nl. op, wanneer men een hoog plat dak van het complex betreedt. Het andere deel, dat zich van die dakwandelaars weinig of niets aantrekt, zou dan uit het oosten afkomstig kunnen zijn. Het is evenwel ook heel goed mogelijk dat de minder schuwe dieren de jongen van de lichte 1954 zijn; wie zal het zeggen! Nu, half Februari, is het spel, ondanks lichte vorst, alweer volop aan de gang en de meesten zijn alweer duidelijk verloofd.

Hoe dan ook, ik meen dat men in de buurt van hoge, niet te strak zakelijke gebouwen, waar eventueel ook gelegenheid bestaat om te overnachten of te broeden, dit verschijnsel, dat soms veel weg heeft van de spreeuwenvergaderingen, geregeld op zal kunnen merken. Ik herinner mij in ieder geval uit mijn jeugd, dat ik de Kauwen in de binnenstad van Delft ook meermalen deze capriolen heb zien verrichten. Het zou zeker een heel aardig onderwerp zijn voor een scriptie of voor een oecologisch onderzoekje. Wie laat er in D.L.N. eens iets over horen?

A. H. HUIJSSEN.

Xylocopa violacea L. In aansluiting aan de mededeling van de heer J. P. van Ooy in D.L.N. 58, 1, kan ik melden, dat ik van de Blauwe houtbij een mannetje ving op 21 October 1953 te Eindhoven. In de zomer van 1954 bevonden zich nesten van deze bijen te Helmond in een afgezaagde stam van een pruimeboom; hierbij werden twee wijfjes gevangen en uit een der cellen kweekte ik nog een man-